

УДК 347.440:796.071

Ілля Наставний,

аспірант кафедри цивільного права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРАВОВИЙ СТАТУС СПОРТСМЕНА-ПРОФЕСІОНАЛА ЯК ОСНОВНОГО УЧАСНИКА ПРОФЕСІЙНИХ СПОРТИВНИХ ВІДНОСИН

Стаття присвячена дослідженню питань, пов'язаних із визначенням правового статусу спортсмена-професіонала, під яким запропоновано розуміти правове становище спортсмена-професіонала в суспільстві, що характеризується наявністю в нього юридично закріплених та гарантованих державою прав, свобод і обов'язків. Спростовано наукову позицію, що в командних видах спорту здійснення спортсменами самостійної підприємницької діяльності у сфері професійного спорту є неможливим. Обгрунтовано подвійну природу правового статусу спортсмена-професіонала, оскільки, з одного боку, спортсмен-професіонал може врегулювати свої відносини із суб'єктами фізичної культури і спорту за допомогою норм трудового права; з іншого боку, немає жодних заборон для цивільно-правового врегулювання вказаних відносин.

Ключові слова: спортсмен-професіонал, цивільно-правове регулювання, правовий статус, суб'єктний склад, відносини у сфері професійного спорту, комерційний характер професійної спортивної діяльності, колективні види спорту, індивідуальні види спорту.

Постановка проблеми. Однією з основних особливостей професійних спортивних правовідносин є їх суб'єктний склад, зумовлений специфікою сфери професійного спорту. Безумовно, головним суб'єктом правовідносин у сфері професійного спорту є спортсмен-професіонал, адже він одночасно перебуває з приводу одного і того ж предмета діяльності чи навіть конкретних дій у правовідносинах зі спортивними клубами як юридичними особами приватного права, національними спортивними організаціями, національними спортивними федераціями певних видів спорту, а також із міжнародними організаціями, які проводять змагання у відповідних видах спорту [1, с. 122]. Саме спортсмен-професіонал виступає ядром зазначених відносин, оскільки без нього не можуть існувати і самі професійні спортивні відносини [2, с. 38]. З огляду на зазначене, вважаємо за необхідне визначити та дослідити особливості правового статусу спортсмена-професіонала як основного суб'єкта правовідносин у сфері професійного спорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перш за все слід відзначити, що в юридичній науці ще й досі не склалось уніфікованого підходу до визначення поняття «правовий статус учасника правовідносин». Так, В. С. Нерсесянц визначав правовий статус як одну з найважливіших політико-правових категорій, що являє собою систему прав і обов'язків, які законодавчо закріплюються державами в нормативно-правових актах

[3, с. 225]. На думку Ю. С. Шемшученка, правовий статус – це встановлене нормами права положення його суб'єктів, сукупність їх прав та обов'язків [4]. Своєю чергою С. О. Комаров наголошує, що правовий статус особи є системою прав, свобод та обов'язків, які знайшли своє чітке правове закріплення в нормах права, що визначають політико-правовий стан особи [5, с. 152]. З урахуванням вищевказаного під правовим статусом спортсмена-професіонала слід розуміти правове становище спортсмена-професіонала в суспільстві, що характеризується наявністю в нього юридично закріплених та гарантованих державою прав, свобод і обов'язків.

Виклад основного матеріалу. Загалом у юриспруденції виділяють загальний (конституційний), спеціальний (родовий) та індивідуальний правові статуси, співвідношення яких варіює залежно від конкретних ситуацій. Загальний правовий статус спортсмена-професіонала визначений Конституцією України, яка наділяє його як фізичну особу-громадянина усіма конституційними правами, свободами і покладає на нього юридичні обов'язки. Як вказує М. О. Ткалич, конституційно-правовий статус спортсмена тісно переплітається із його галузевим статусом через здійснення ним права на підприємницьку діяльність (ст. 43 Конституції України) і права на працю (ст. 44 Конституції України) [6, с. 114].

Однак найбільший інтерес в контексті нашого дослідження викликає встановлен-

ня особливостей саме галузевого правового статусу спортсмена-професіонала, оскільки саме він визначає додаткові права і обов'язки спортсмена, пов'язані з його участю в професійних спортивних відносинах. Насамперед слід зауважити, що згідно з ч. 2 ст. 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» правова регламентація галузевого правового статусу спортсмена-професіонала провадиться відповідно до цього Закону, Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів, а також статутних та регламентних документів відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій. Слід погодитись із висловленою М. О. Ткаличем думкою про недосконалість та хибність вказаного законодавчого підходу до регулювання правового статусу спортсмена-професіонала з тих позицій, що значний масив відносин, які складаються між спортсменами і спортивними організаціями, доцільно регламентувати нормами цивільного права. Вказане твердження повною мірою обґрунтовується самим легальним визначенням професійного спорту як комерційним напрямом діяльності у спорті. На думку дослідника, принаймні відносини між спортсменами та спортивними клубами і відносини між спортивними клубами щодо переходів спортсменів повинні бути визнані цивільно-правовими, оскільки вони є фактично товарно-грошовими. Встановлення правової сутності відносин за участю спортсменів-професіоналів та застосування найбільш адекватного методу правового регулювання відповідних відносин безпосередньо впливає на визначення їх галузевого правового статусу за вітчизняним законодавством [7, с. 157].

О. О. Шевченко визначає спортсмена-професіонала як фізичну особу, яка вступила у трудові відносини, для якої заняття спортом є основним видом діяльності, яка входить до професійної спортивної організації з видів спорту, відповідним чином зареєстрована, включена в офіційний реєстр володільців ліцензій і отримала ліцензію [8, с. 7]. На розвиток вказаного визначення дослідниця стверджує, що, незважаючи на багатоманітність здійснюваних функцій, діяльність професійного спортсмена можна уявити у вигляді роботи на певній посаді. Спортсмен, таким чином, виконує певну трудову функцію, а не передає результат своєї праці [9, с. 45]. Аналогічний висновок можна зробити, проаналізувавши ч. 2 ст. 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», в якій на першому місці серед джерел правового регулювання відносин за участю спортсменів-професіоналів зазначено Кодекс законів про працю. Не

можна не згадати й про визначення поняття «професійного спортсмена», що міститься у Модельному законі СНД про професійний спорт: «це фізична особа, для якої заняття професійним спортом є основним видом діяльності, що уклала трудовий договір у сфері професійного спорту (контракт про спортивну діяльність) і одержує винагороду (включаючи заробітну плату) за підготовку до спортивних змагань, участь у них і показанні результати» [10].

На нашу думку, з таким підходом до визначення правового статусу спортсмена-професіонала важко погодитись із таких міркувань. З огляду на задекларований законодавцем комерційний характер професійної спортивної діяльності, що входить до сфери впливу цивільного права, на передній план повинні бути винесені саме цивільно-правові, а не трудові відносини за участю спортсменів-професіоналів. Вважаємо, що вказана позиція не суперечить ч. 3 ст. 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», згідно з якою спортсмен набуває статусу спортсмена-професіонала з моменту укладення контракту з відповідними суб'єктами сфери фізичної культури і спорту про участь у змаганнях серед спортсменів-професіоналів.

У контексті цього слід навести положення п. 2 ст. 32 Закону Республіки Білорусь «Про фізичну культуру і спорт», в якій міститься можливість регулювання відносин у спорті різними актами законодавства. Відносини, що виникають у професійному спорті між спортсменами, тренерами, судьями, іншими громадянами, які здійснюють діяльність у сфері фізичної культури і спорту, а також організаціями фізичної культури і спорту, іншими організаціями, що здійснюють діяльність у сфері фізичної культури і спорту, регулюються Цивільним кодексом Республіки Білорусь, Трудовим кодексом Республіки Білорусь, цим Законом та іншими актами законодавства [11]. Як вбачається, поставивши Цивільний кодекс Білорусії на перше місце серед джерел правового регулювання відносин за участю спортсменів, законодавець таким чином виніс на передній план саме цивільно-правовий характер спортивних відносин, підтвердивши, що саме їм належить найбільший сегмент правовідносин у сфері спорту.

Розцінюючи такий підхід як найбільш слушний, вважаємо за доцільне перейняти вказаний законодавчий досвід Республіки Білорусь і запропонувати вітчизняному законодавцеві внести зміни до ч. 2 ст. 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», виклавши її у такій редакції:

«Діяльність у професійному спорті спортсменів, тренерів та інших фахівців, яка полягає у підготовці та участі у спортивних змаганнях серед спортсменів-професіоналів і є основним джерелом їх доходів, провадиться відповідно до цього Закону, Цивільного кодексу України, Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів, а також статутних та регламентних документів відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій».

Як вказувалось раніше, спортсмен набуває статусу спортсмена-професіонала з моменту укладення контракту з відповідними суб'єктами сфери фізичної культури і спорту про участь у змаганнях серед спортсменів-професіоналів. Отже, для набуття особою правового статусу спортсмена-професіонала необхідним є юридичний факт – укладення відповідного цивільно-правового чи трудового контракту із суб'єктами сфери фізичної культури і спорту. З моменту укладення контракту спортсмен-професіонал набуває передбачених законодавством, а також статутними і регламентними актами прав і обов'язків у сфері професійного спорту.

Загалом, слід відзначити, що у чинному законодавстві України відсутнє легальне визначення поняття «спортсмен-професіонал», що створює цілий плацдарм для численних наукових дискусій з приводу того, під яким кутом зору слід розглядати діяльність професійного спортсмена. Так, наприклад, М. В. Козіна, вважаючи підхід російського законодавця до визначення правового статусу спортсмена-професіонала більш доречним, переконана, що професійна спортивна діяльність є різновидом трудової діяльності. Аргументуючи таку свою позицію, вона вказує, що українським законодавством передбачено посаду спортсмена-професіонала і прямо не передбачено КВЕД такого різновиду діяльності, як зайняття спортом (серед передбачених найбільш близькою до такої є «інша діяльність у сфері спорту»). Більше того, М. В. Козіна зазначає, що на практиці знайти спортсмена, який займається спортивною діяльністю як фізична особа-підприємець, практично неможливо. Тому прийшов час змінювати підходи до усвідомлення професійного спорту та професійних спортсменів, визнаючи їх суб'єктами трудового права, а професійний спорт – різновидом трудової діяльності. У зв'язку з викладеним дослідниця вважає, що така ознака, як «комерційність», у визначенні професійного спорту має бути видалена як така, що відносить таку діяльність до сфери регулювання цивільно-правовими нормами, що є недопустимим по

суті професійної спортивної діяльності; помилковим є застосування у визначенні професійного спорту поняття «прибуток», що відносить професійний спорт до цивільно-правового поля, залишаючи осіб, які займаються спортом на професійній основі і для яких це є основним видом трудової діяльності, поза межами трудово-правової сфери, тобто без відповідних правових гарантій; моментом набуття статусу професійного спортсмена має бути саме укладення трудового договору; участь у змаганнях серед спортсменів-професіоналів не може ні в якому разі бути підставою для набуття статусу спортсмена-професіонала внаслідок невідповідності суті поняття «професіонал» цій умові, а також внаслідок відсутності офіційного реєстру таких спортсменів в усіх галузях спорту, а тому може бути лише соціальною ознакою змагань, а не правовою підставою набуття певного правового статусу [12].

Вказана вище позиція викликає щонайменше подив і заслуговує на конструктивну та аргументовану критику. По-перше, те, що дослідниця називає «видуманими конструкціями», тобто цивільно-правові економічні відносини у сфері професійного спорту, таки передбачено у переліку КВЕД-2010, зокрема, у групі 93.1 «Діяльність у сфері спорту», яка включає діяльність спортивних об'єктів із проведення спортивних заходів, діяльність спортивних команд і клубів, які в основному беруть участь у живих спортивних заходах; незалежних атлетів, задіяних у живих спортивних заходах перед глядачами; власників машин, собак, коней тощо, в основному задіяних у перегонах та інших показових спортивних заходах; спортивних тренерів, які надають спеціалізовані послуги з підтримки учасників спортивних заходів і змагань; операторів арен і стадіонів; іншу діяльність з організації, сприяння проведення й управління спортивними заходами. Як вбачається із вищевказаного, загальнодержавний класифікатор відносить діяльність самостійних професійних спортсменів та атлетів, суддів, тренерів тощо до сфери саме підприємницької діяльності, при чому опосередковувати вказаною діяльністю відносини перебувають в межах правового регулювання саме цивільного права. Тому, на нашу думку, було б щонайменше нерозумно заперечувати, що професійний спортсмен, граючи за професійний спортивний клуб, надає послуги цьому клубу, адже для цього немає жодних законодавчих перешкод.

По-друге, в роботі неодноразово наголошувалось, що сьогодні у всіх цивілізованих високорозвинутих державах професійний спорт визначається не як трудова діяльність

його суб'єктів, а саме як підприємницька, комерційна діяльність, продуктом якої насамперед є шоу, спортивне видовище (послуга), що вже давно набуло форми товару, що ще раз підкреслює цивільно-правові основи професійної спортивної діяльності, у тому числі і правового статусу спортсмена-професіонала як головного суб'єкта професійних спортивних правовідносин. При цьому законодавче визнання діяльності у сфері професійного спорту саме як комерційної адекватне рівню розвитку сучасних професійних спортивних відносин.

Крім того, доцільно наголосити, що праця професійних спортсменів у межах індивідуальних видів спорту має здебільшого самостійний характер і є комерційною (підприємницькою) діяльністю, що знаходиться у сфері цивільно-правового регулювання. Як вказує з цього приводу Ю. С. Суха, в індивідуальних видах спорту, коли спортсмен-професіонал бере участь у тренувальному та змагальному процесі одноособово, він бере участь саме як фізична особа-підприємець. Результат виступу на змаганнях, показники та досягнення під час тренувального процесу для спортсмена в індивідуальних видах спорту залежить виключно від його власної спортивної майстерності, фізичної форми та психічного стану. Самостійна участь професійного спортсмена у тренуваннях та змаганнях зумовлює можливість самостійного здійснення ним у такий спосіб підприємницької діяльності [13, с. 46]. Крім того, на думку В. П. Васькевича, досліджуваний суб'єкт професійних спортивних відносин може виступати стороною за цивільно-правовим договором без набуття статусу фізичної особи-підприємця. Наприклад, за договором про надання послуг [2, с. 38].

На противагу вказаному М. Ю. Челишев зауважує, що в командних видах спорту здійснення спортсменами самостійної підприємницької діяльності у сфері професійного спорту є скоріше винятком, ніж правилом. Річ у тому, що ці види спорту передбачають наявність єдиного згуртованого колективу (команди), що виконує єдину функцію. Тому професійна спортивна діяльність у командному спорті не може мати самостійного характеру. Тут спортсмен повинен підкорятися правилам гри і тренувального процесу у складі команди. Відповідно, отримання доходу в зазначених видах спорту здійснюється спортсменами не самостійно, а за рахунок гри і тренувальної діяльності у складі єдиного колективу. Відсутність зазначеної самостійності і підпорядкування свідчать про наявність у сфері професійного спорту трудових відносин. Тому в таких обставинах

для цілей оформлення відносин за участю спортсменів-професіоналів найбільше підходить трудове право [14, с. 39].

Із вказаним твердженням можна погодитись лише частково. Справді, сутністю командних видів спорту є те, що спортсмени тренуються і беруть участь у змаганнях разом із метою досягнення спільної мети (зокрема, перемоги) в боротьбі з командою суперників. Водночас хибно стверджувати, що отримання спортсменом-професіоналом доходу в командному спорті позбавлене самостійного характеру, адже загальновідомим є той факт, що дохід спортсмена, скажімо футболіста, залежить не лише від того, до якого дивізіону належить футбольний клуб чи в якому футбольному клубі він грає, а й від рівня професійної майстерності футболіста, його індивідуальних досягнень у командній грі. Так, наприклад, весною цього року французький тижневик France Football опублікував традиційний щорічний рейтинг доходів футболістів. Очолив класифікацію Ліонель Мессі. Він став першим футболістом в історії, чий дохід перевищив 100 млн. євро. За підсумками сезону він отримав 126 млн. євро. Рейтинг враховував винагороду за професійну футбольну діяльність, преміальні та доходи від рекламних послуг [15]. Отже, видається, що діяльність спортсмена-професіонала навіть у командних видах спорту не позбавлена комерційного характеру та перебуває в межах правового регулювання цивільного права.

Висновки

Однією з особливостей правового статусу спортсмена-професіонала в Україні є його подвійна природа. Адже, з одного боку, спортсмен-професіонал може врегулювати свої відносини із суб'єктами фізичної культури і спорту за допомогою норм трудового права; з іншого боку, немає жодних заборон для цивільно-правового врегулювання вказаних відносин. З огляду на вказане, вбачаємо за можливе зробити висновок про необхідність надання спортсмену-професіоналу свободи вибору норм зазначених галузей права для врегулювання відносин, що виникають між ним та суб'єктом професійної спортивної діяльності.

Крім того, пропонуємо з метою уникнення неоднозначного трактування правового статусу спортсмена-професіонала закріпити на законодавчому рівні таке його визначення: *«Спортсмен-професіонал – це фізична особа, яка має високу кваліфікаційну підготовку в певному виді спорту, для якої заняття спортом є основним видом діяльності, яка отримує грошову винагороду (заробітну плату, дохід від комерційної діяльності тощо) за підготов-*

ку та участь у спортивних змаганнях згідно з умовами договору, укладеного між нею та суб'єктом фізичної культури і спорту».

Список використаних джерел:

1. Бордюгова Г. Ю. Міжнародне спортивне право як основа для формування національної галузі права «Спортивне право України»: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2009. С. 122.
2. Васильєвич В. П. Гражданско-правовое регулирование отношений в области профессионального спорта: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Казань, 2006. С. 38.
3. Проблемы общей теории права и государства / под ред. Нерсесянца В. С. Москва: Норма, 2004. С. 225.
4. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія: в 6 т./ редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. URL: <http://leksika.com.ua/19980614/legal/> (дата звернення 25.11.2017).
5. Комаров С. А. Общая теория государства и права: Курс лекций. Москва, 1996. С. 152.
6. Ткалич М. О. До питання про цивільно-правовий статус спортсменів за законодавством України. Римське право і сучасність: матеріали міжнародної наукової конференції 24 травня 2013 р. Одеса: Фенікс, 2013. С. 114.
7. Ткалич М. О. Проблемні аспекти визначення правового статусу спортсменів за законодавством України. Юридичний науковий електронний журнал. № 1. 2013. С. 157.
8. Шевченко О. А. Особенности правового регулирования труда профессиональных спортсменов: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Москва, 2005. С. 7.
9. Шевченко О. А. Особенности правового регулирования труда профессиональных спортсменов. Теория и практика физической культуры. 2005. № 6. С. 45.
10. Модельний закон про професійний спорт СНД від 31.05.2007. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/997_g25/page (дата звернення: 30.11.2017).
11. Закон Республики Беларусь от 4 января 2014 «О физической культуре и спорте». URL: http://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_fizicheskoy_kulture_i_sporte.htm (дата звернення: 06.05.2017).
12. Козіна М. В. Сутність та значення поняття «професійний спортсмен. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2013. № 28. С. 264–271. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2013_28_35 (дата звернення: 12.12.2017).
13. Суха Ю. С. Цивільно-правові договори у сфері професійного спорту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2014. С. 46.
14. Чельшев М. Ю. О концепции правового регулирования отношений с участием спортсменов: материалы конференции по теме: «О гражданско-правовых отношениях между спортсменом и физкультурно-спортивной организацией. Пути развития» и «круглого стола» по теме: «Обсуждение проекта Федерального закона «О спортивной подготовке» (г. Москва, 2009 г.) / сост. Сараев В. В., Шаповалов А. В. Москва: Человек, 2010. С. 39.
15. Впервые в истории доход одного футболиста за сезон превысил 100 млн. URL: <https://www.asiaplus.tj/ru/news/sports/20180423/vpervie-v-istorii-dohod-odnogo-futbolista-za-sezon-previsil-100-mln> (дата звернення: 16.01.2018).

Статья посвящена исследованию вопросов, связанных с определением правового статуса спортсмена-профессионала, под которым предлагается понимать правовое положение спортсмена-профессионала в обществе, характеризующееся наличием у него юридических закрепленных и гарантированных государством прав, свобод и обязанностей. Опровергнута научная позиция, что в командных видах спорта осуществление спортсменами самостоятельной предпринимательской деятельности в сфере профессионального спорта невозможно. Обоснована двойная природа правового статуса спортсмена-профессионала, поскольку, с одной стороны, спортсмен-профессионал может урегулировать свои отношения с субъектами физической культуры и спорта с помощью норм трудового права, с другой стороны, нет никаких запретов для гражданско-правового регулирования указанных отношений.

Ключевые слова: спортсмен-профессионал, гражданско-правовое регулирование, правовой статус, субъектный состав, отношения в сфере профессионального спорта, коммерческий характер профессиональной спортивной деятельности, коллективные виды спорта, индивидуальные виды спорта.

The article is devoted to the research of issues related to the definition of the legal status of an athlete-professional, under which it is proposed to understand the legal status of an athlete-professional in a society characterized by the existence of his legally secured and guaranteed rights, freedoms and responsibilities. The scientific position, that independent entrepreneurial activity of athletes of professional sports is impossible to perform in team sports, is refuted. The dual nature of the legal status of an athlete-professional is substantiated, since, on the one hand, the athlete-professional can regulate his relations with subjects of physical culture and sports with the help of labor law standards; on the other hand, there are no prohibitions for the civil legal regulation of these relations.

Key words: athlete-professional, civil legal regulation, legal status, subject structure, relations in the field of professional sport, commercial character of professional sport activities, team sports, individual sports.